

Kungl. Utrikesdepartementet.

Avd:

Grupp:

Mål:

43.

Bornschien, Heiny.

Wilborg, Raoul
Pamvelius
Gottlieb
Philipp
Franz
Ljunglin
Jäderlund
Gerbhardner
v. Walgenberg
Dietrich, Klaus
Gebhart, Fritz
Wallenstein
Supprian
Mohrman
Pörzgen
Ronchi
Rantzau
Rensinghoff
v. Minckeldey
Piekenbrock
Laamann
Hatz, Otto
Roedl, Willi
Monle
Zamory v., Joachim
Bergström, Holger
Christofolletti, Gualtiero

Avskrift av chifftertel. från UD till
beskickningen i Köln, nr 51, 12/10-55.

Primo. Pressen innehåller idag stort uppslagna
AP-uppgifter om Raoul Wilborg som skulle ha be-
funnit sig i fångsläggret Taischet 1953. Wilborg
uppges varit chef Svenska Röda Korset Prag.
Arresterades år 1945 av ryssarna. Uppgifterna
ha lämnats AP-korrespondenten av hemvände tyske
krigsfången Heinz Bornschein eller möjligen
Bernschein.
Secundo. Anmoda Lorentzon omedelbart kontakta
Bornschein.

Avskrift av ch.tel. från UD till Generalkonsulatet
i Berlin nr 54, 12.10.55.

Expressen innehåller i eftermiddag uppgifter från Berlin, att Heimkehrer journalisten Heinz Bornschein i dag ankommer Berlin från Västtyskland. Han säger sig ha uppgifter om Wallenberg, vilka han f.ö. redan meddelat världspresen. Han torde kontakta Eder och bör då utfrågas på sedvanligt sätt. - Tela omgående om han redan kontaktat Er. Fortsättning följer.

Avskrift av ch.tel. från UD till Beskickningen i Bonn, nr 52, 12.10.55.

I anslutning till vårt 51. Bornschein uppger sig ha uppgifterna från estländaren Tamvelius. En österrikare, som i några månader varit Bornscheins lägerkamrat, säger sig ha informerat Bornschein om Wallenberg innan Bornschein träffade Tamvelius. Sök utan ledfrågor utröna, huruvida Bornschein verkligen har sina uppgifter från Tamvelius. Det kan vara så, att ursprunget till Bornscheins utsagor är rykten från Lefortovskaja från tidigare år.

Avskrift av ch.tel. från UD till general-
konsulatet i Berlin, nr 55 12.10.55.

Vårt chiffer 54. Bornschein uppger sig ha uppgifterna från estländaren Tamvelius. En österrikare, som i några månader varit Bornscheins lägerkamrat, säger sig ha informerat Bornschein om Wallenberg innan Bornschein träffade Tamvelius. Sök utan ledfrågor utröna, huruvida Bornschein verkligen har sina uppgifter från Tamvelius. Det kan vara så, att ursprunget till Bornscheins utsagor är rykten från Lefortovskaja från tidigare år.

a. t. Danielsson

samt till Hrr Lindberg och Lundström.

P.M.

Vid besök hos mig idag berättade Gottlieb, att han i Vorkuta under flera månader 1954 dagligen träffat Bornschein. Bornschein är inte en särskilt vederhäftig person. Han hade ju varit journalist och kom vid mycket unga år i rysk fångenskap, varför han aldrig haft ett arbete som lärt honom att vara noggrann med olika uppgifter. Under tiden december 1954 till troligen mars 1955 hade Bornschein vistats i Inta, varpå Gottlieb åter i våras träffade samman med honom under några dagar. Därpå hade Bornschein förts över till ett annat straffläger. Det måste alltså ha varit under tiden december 1954 till mars 1955 som Bornschein träffade Tamvelius. I Inta finns inga isolerade fångar utan endast tämligen ointressanta fall, såsom kanslisters och skrivflickors från olika beskickningen, under det att högre tjänstemän icke brukade förvaras i Inta. Gottlieb ansåg det absolut säkert att Wallenberg sitter i en isolator, troligen i Wladimir, ett stort fängelse, där det torde finnas ett par tusen fångar. Taischet är ett stort lägerområde med ett flertal arbetsläger. Huruvida där finns en isolator, kunde Gottlieb icke säga. Norr om Vorkuta finns emellertid ett läger, där fångarna hålls i strängaste isolering och varifrån sällan någon återvänder. Gottlieb hade, när han läst tidningarna, undrat om Tamvelius verkligen är Bornscheins källa. Gottlieb kan inte med säkerhet erinra sig att han samtalat med Bornschein om Wallenberg, eftersom hans minne för vissa perioder är starkt försvagat, men på grund av det intresse Gottlieb hade av fallet Wallenberg, hade han talat om Wallenberg med många fångar och han ansåg det för sin del alldeles övervägande sannolikt att han talat om Wallenberg med Bornschein, som han fört många och långa samtal med. Kunde det inte möjligen vara så, att Bornschein

1427

blamat ihop vad han av Gottlieb hört om en svensk med vad han hört från den föregivne svensken Tamvelius?

Gottlieb hade den uppfattningen att det var olyckligt, att somliga fångar sökte ge sig ut för att vara svenskar, danskar etc. Gottlieb hade intrycket att ryssarna förde en särskilt återhållsam politik och ansträngde sig att isolera bl.a. svenskar, danskar, belgare och holländare. Folk av sådana nationaliteter brukar icke få korrespondera med hemlandet.

Gottlieb ville tillstå, att han vid kommissarie Daniels-sons förhör med honom hade underlåtit att nämna en sak, som kan vara av intresse. Han hade i genomgångslägre Potma i Ryssland träffat en österrikare i 45-års åldern, troligen officer, som kände till fallet Wallenberg. Senare hade Gottlieb emellertid icke kunnat erinra sig vem av österrikarna det var som sagt detta och inte heller närmare vad han hade sagt om Wallenberg. I Potma fanns omkring 180 österrikare, varav ett 30-tal kvinnor. Gottlieb hade för sig, att officeren ifråga kom från ett fängelse, vilket kan ge någon ledning vid identifikationen. Gottlieb tror sig i Borås ha en lista över de 180 fångarna. Han lovade att återkomma för det fall att han skulle erinra sig någonting som kunde bidra till identifikation av hans sagesman. För närvarande kunde han icke erinra sig hur han såg ut, inte ens om det var en stor eller liten karl.

Stockholm den 12 oktober 1955.

Undert. Arne S. Lundberg.

Avskrift av chf. tel. från UD till
beskickningen i Köln, nr 54, 13/10-55.

Är det bekant när Lorentzon anländer till
Friedland, om han träffat Bornschein och
om han kunnat företa något för att hindra
att eventuella nya vittnen inte går först
till tidningarna?

Avskrift av ch.tel. från UD till general-
konsulatet i Berlin, nr 56, 13/10-55.

Håll oss kontinuerligt underrättade om
något inträffar beträffande Bornschein,
adress Steglitz, Lepsiusstrasse 33. Framhåll
för honom, att han genom sin berättelse be-
rövat Tamvelius varje utsikt att återfå fri-
heten. Sök utröna, hur det är möjligt, att
Tamvelius, som rört sig relativt fritt,
kunnat komma i kontakt med Isolatorfången
Wallenberg. Philipp uppger, att Franz, som
Ljunglin besökt, känner Bornschein.

Romschein

- 2 -

Strängt förtroligt.

Över samtal med Heinz Bornschein 12 oktober 1955.

Heinz Bornschein, journalist, tidigare i Berlin i en social- och demokratisk tidning, född 1930, blivande adress: Steglitz, near Lepsiusstrasse 33, Berlin West. Bornscheins namn har erhållits genom meddelande i särskild ordning till Bonn.

Bornschein arresterades i januari 1949 i Berlin efter det han skrivit ett antal oförmånliga artiklar om Ryssland. Han vistades därefter i tre Berlin-fängelser intill november 1949 då han via Krasnaja Press fördes till Butirka där han insattes i corpus 11 cell 24 i tredje våningen (3.Stock). Han vistades endast i Butirka under cirka 14 dagar och hade ingen kontakt med medfångar i granncellerna. Från Butirka fördes Bornschein till Gorkij där han vistades cirka ett halvt år och där han dömdes 10 års fängelse enligt § 58/6. Från Gorkij fördes B. till schakt 8 läger 9 i Vorkuta där han vistades från omkring juli 1950 - november 1951 då han överfördes till schakt 19 där han förblev till mars 1952.

Tillfrågad om han hört talas om skandinaver i Vorkuta omnämnde B. omedelbart Italiener och berättade om hans musikallivet etc.

Då jag frågade om B. mött någon tysk diplomat nämnde han Roland Gottlieb.

Tillfrågad om han icke sammanträffat med en tysk baron von "någonting" i Vorkuta letade B. länge i minnet. Då detta icke gav något resultat ledde jag honom in på "von Wald-någonting". Därvid nämnde B. omedelbart namnet Wallenberg. På min fråga om det icke var ett snarlikt namn som tysken haft

medgav B. efter en stunds funderande att så var fallet. - Det framgick ganska tydligt att B. helt nyligen fått namnet Wallenberg aktualiserat och detta torde ha skett genom AP:s härvarande korrespondent vilken av en slump stött på B. AP-korrespondenten gav sedan upplysningen vidare till Bo Järborg i D.N. - Sedan jag förklarat för B. att jag ingalunda med min fråga åsyftade en svensk utan en tysk medborgare kunde B. efter ytterligare en stunds funderande erinra sig namnet Waldenburg. Denne beskrev han som varande av blandning mellan österrikare och polack, relativt liten (168-170 cm) med typiskt judiskt utseende. Waldenburg ansågs vara "Klopfer" och man hade tagit avstånd från honom. (B:s beskrivning stämde mycket väl överens med tidigare uppgifter om Waldenburg).

Från Vorkuta fördes B. i december 1954 till Lita där han kvarstannade till februari 1955. Därefter transporterades han till ett läger 80 km norr Gorkij vid namn "Succo Besvodnoje" (eller liknande). Den 1 april 1955 fördes B. till Pohmar varifrån hemtransporten sedermera ägde rum.

I Lita hade B. sammanträffat med "svensken" arkitekten Arthur Tamvelius, Observatoriegatan 10, Stockholm. Tamvelius hade för B. omtalat att han tidigare vistats i arbetslägret Taichet. Så sent som 1953 hade Tamvelius där sammanträffat med svensken Raul Wilborg vilken varit ledare för det svenska röda korset i Prag. B. korrigerade därefter omedelbart namnet till Wallenberg och tillade att han var släkt med "Sveriges rikaste bankir". Wallenberg var svårt sjuk i tbc.

Följande två ännu icke återvända tyskar skola känna Tamvelius: flygofficeren Claus Dietrich och Friedrich Klausch. (Jag avvaktar dessas eventuella återkomst).

Sedan jag hört Bornscheins berättelse om Italiener, Tamvelius och Wilborg respektive Wallenberg avvaktade jag om Suchdienst verkligen - såsom överenskommits - genast skulle underrätta mig om att det föreläge uppgifter om tre

svenskar. - Detta skedde ganska snart men det visade sig härvid att Bornscheim endast omnämnt Tamvelius och Wilborg. Namnet Wallenberg förekom icke och så icke heller Italiener. - Av intresse är härvid att B. lämnat dessa uppgifter innan AP-korrespondenten stött på honom. Det tager dessutom en ganska lång tid innan de uppgifter som fångarna lämnar om medfångar bliva bearbetade. Undantag göres just i vårt fall men av någon anledning hade uppgifterna passerat kontrollanten. Det bör även tilläggas att trots det att organisationen av mottagning, utrustning, förhör etc. synes vara väl planerad så brister den på rent mänskliga faktorer. För en återvänd fange som just efter 10 år träffat sin moder är det tämligen egalt om han kommer för sent till badet eller Suchdienst "förhör" etc. Vidare synes den "förhörande" personalen icke alltid vara så rutinerad. Jag tror emellertid att man nu kan räkna med att en uppgift om en svensk icke kommer att löpa den normala "pappersskvarnsvägen", utan att jag får den omedelbart.

För Suchdienst hade Bornscheim om Tamvelius uppgivit följande:

Arthur Tamvelius

född omkring 1900

Arkitekt

Bosatt: Stockholm, Observatoriegatan 10.

Maken bosatt där och heter Ti. Tamvelius.

Tamvelius hade postförbindelse med sin fru till 1943. Tamvelius förvärvade 1942 mot sin vilja sovjetiskt medborgarskap. Har sedan dess oavbrutet vistats i fängelser och läger. Tamvelius vistades tills februari i år "nachweislich" i Inta 5110/31. Tamvelius flyttade "beruflich" 1930 som "Vertreter" för en byggnadsfirma till Estland.

För Suchdienst hade B. om Wilborg uppgivit följande - dock utan att omnämna att källan var Tamvelius:

Wilborg, Raul
Ledare för den svenska studentorganisationen.
President för svenska röda korset i Prag.
Såga 1953 levande i Taichet 5110/37.

Bornschein gav ett redigt intryck ehuru han var ganska "ontumiad" av alla nya intryck. Det är därför ganska naturligt att han icke kunnat hålla i sär vad han hört av Tamvelius och vad han hört av olika korrespondenter. Att B. sagt Wilborg i stället för Wallenberg behöver ju icke betyda så mycket. (Jämför att Gottlieb kallade den person som tydligen var Italiener för Berliner). Samma bedömning torde man kunna göra med B:s förväxling av Prag och Budapest.

Bornschein har avrest till den uppgivna adressen i Berlin.

P.S.

En ledande fråga till B. om Tamvelius uppgifter om Wallenberg rörande dennes yrkesutbildning (arkitekt) ledde till intet.
Friedland, den 13 oktober 1955.

(Gunnar Lorentzon)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

P 2 *un²*

Bornschein

Från Berlin

Avsant den /~~TELEX~~¹⁹ kl.

Inkom den 13/10 1955 kl. 1140

Utskrivet i 4 ex. Deffa är ex. nr

2

Urgent

46.

Edert chiffer 54 och 55. Publiciteten i frågan har redan nu lett till antal telefonpåringningar frsärskilt svenska pressen här och hemma. Kan presumeras dessa starkt ökas. Därest Bornschein, som ew. anländer hit idag lämnar oss uppgifter utöver vad han sagt pressen, komma vi att besvara pressförfrågningar med hänvisning till pressbyrån, UD. Telegrafera om Ni d'accord. Självfallet kunna vi ej hindra vederbörande att lämna pressen alla upplysningar haönskar delge den. Vem är österrikaren?

Tamm

KOPIA KOPIA

Coll.: {

Avskrift av ch.tel. från UD till general-
konsulatet i Berlin, nr 57, 13/10-55.

Primo. Ni bör hänvisa pressförfrågningar
pressbyrån.

Secundo. För Eder information. Lorentzon har
redan hört Bornschein. Skulle denne taga
kontakt med Eder bör Ni ändå nedskriva vad
han har att berätta. Österrikaren är f.d.
tyske diplomaten Gottlieb. Ni bör söka av
Bornschein erfara med vilka österrikare han
sammanträffat så att vi kan fastställa var-
ifrån han fått sina uppgifter. Självfallet
får Ni härvid icke röja Gottliebs namn.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD.)

P 2 E^I

Från **Köln**

Avsant dentelex/ 19 kl.

Inkom den 13 / 10 1955 kl. 1730.

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

34.

Edra chiffer 51, 52 och 53. Suchdienst
kommer hädanefter att individuellt varna
Heimkehrer för att lämna uppgifter till
journalister i Friedland. Uttalande av Jä-
derlund Hamburg undersökes.

Kumlin.

KOPIA KOPIA

Coll.:

Bornscheim
P 2 Eu I
J

Från Berlin

Avsant dentelex 19 kl.

Inkom den 14 / 10 1955 kl. 2055.

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

47.

Edra chiffer 54, 55 och 56.

Bornschein besökt Generalkonsulatet idag klockan 17.15. Han vidhöll bestämt att han ej erhållit sina uppgifter om Wallenberg annat än genom Tamvelius. Denne hade under 3 å 4 månader 1953 vistats i ett läger i Tajsjedområdet för ca. 200 specialfångar, däribland Wallenberg och inom vilket båda kunnat röra sig fritt.

Edert chiffer 57. Bornschein erinrade sig blott tre österrikare nämligen Gottlieb, teologen Fritz Gebhardner baron von Walgenberg. Skriftlig rapport kommer att översändas första lägenhet. Vi ämna jämväl söka kontakta en medfänge till Bornschein från Inta f.d. flygofficeren Klaus Dietrich, som även känt Tamvelius och väntas till Berlin inom kort.

Tamm.

KOPIA

Avskrift av ch.tel. till besk. Köln från UD
nr 56, 14/10-55.

DPA publicerat uppgift från Bornschein
att tyske luftvärnsofficeren Klaus Dietrich,
som väntaa återvända, har viktiga upplys-
ningar om Wallenberg. Informera Lorentzon.
Sök förmå DPA att icke publicera namn på
fångar, som icke återvänt. Vi vet fall, då
tyskar på hemväg stoppats, sedan ryssarna
erfarit att de vet för mycket.

Avskrift av ch.tel. t. gk Berlin nr 58, 15/10-55.

Edert chiffer 47, andra stycket.
Bornschein utlämnat Dietrich's namn till
pressen. Om han ännu är under rysk kon-
troll torde ryssarna nu komma att göra
allt för att hindra hans frigivande.

Avskrift av ch.tel. fr. UD till Berlin nr 59, 17/10.55

Primo. Meddela Bornschein följande sedan
tysthetslöfte utverkats. Hans utgift att Tam-
velius träffat Wallenberg i Tajsjet är osam-
lik på grund av andra fakta. Tamvelius var, in-
nan han kom till Tajsjet, av minst två fångar väl
informerad om W. och hade fått uppmaning hälsa
till Stockholm. Kan det inte vara så, att Tam-
velius berättat utförligt om W. utan att ha
träffat honom i Tajsjet. Om B. misstagit sig
är det fullt förklarligt. Han måste ingående
övertänka alla detaljer, varpå han stöder sig
i denna punkt. Möjligen bör B. lämnas tid att
övertänka saken. Av yttersta vikt, om B. vill
hjälpa W., att han icke säger mer än han säkert vet.
Secundo. Ingen rapport med dagens kurir.

Bornschein

Blyertsamm. gjorda
av K. v. Lundberg

Avskrift av strängt förtroligt handbrev från
generalkonsul Tamm, Berlin, till kabinettssekreterare
Lundberg, dagtecknat den 17 oktober 1955.

./.
(

Härmed ber jag få översända en promemoria angående sam-
tal med den från Ryssland återvändande tyske journalisten
Heinz Bornschein.

{ >

P.M.

ang. samtal med tyske journalisten Heinz Bornschein.

Bornschein, som anlänt till Berlin den 13 oktober på kvällen, infann sig på generalkonsulatet kl. 17.20 följande dag för att genom mig framföra en hälsning till respektive familjer i Sverige från sin medfånge i lägret i Inta Arthur Tamvelius samt via denne från Raoul Willborg (Wallenberg). Bornschein hade lovat Tamvelius att efter sin återkomst ur fångenskapen vidtaga de åtgärder som stode i hans makt för att underlätta bådas frigivning. Tamvelius hade enligt Bornscheins eget uttryck "mich gebeten seine eigenen und Wallenbergs Interessen wahrzunehmen". Jag sade Bornschein, att jag redan tagit del av hans uttalanden till pressen men att jag vore tacksam, om han muntligen ville berätta allt vad han överhuvudtaget visste om den person, som han vid ankomsten till Friedland betecknat som Willborg.

Ifråga om sin bekantskap och samvaro med Tamvelius berättade Bornschein inledningsvis följande. Han hade lärt känna denne i lägret Inta, där de båda voro tillsammans från början av december 1954 till den 26 februari 1955, då Bornschein lämnade lägret. Båda kunde röra sig fritt inom detsamma, vartill kom att Tamvelius i egenskap av arkitekt även hade vissa möjligheter att röra sig utanför själva lägerområdet. Förberedelser för förflyttning av samtliga utlännningar påbörjades redan i december 1954 och fullbordades i februari 1955. Tamvelius var dock ej uppsatt på evakueringslistorna. Han hade år 1942 tvingats att antaga sovjetiskt medborgarskap.

Bornschein sade sig komma ihåg, att Tamvelius vid upprepade tillfällen talat med honom om W., varvid han i regel omnämnt honom såsom min vän Raoul. Jag insköt härvid, att Bornschein ju i sitt uttalande inför pressen vid sin ankomst till Friedland sagt, att han av Tamvelius fått i uppdrag att framföra en hälsning från en person vid namn Willborg. Bornschein genmälde härtill, att han tidigare d.v.s. före ankomsten till Friedland varit praktiskt taget säker på att namnet var Willborg men att det vore möjligt att han kunnat höra fel. Förutom att Tamvelius talat om denne såsom Raoul hade han även sagt, att Bornschein ej behövde belasta sitt minne med dennes efternamn, då det vore alldeles tillräckligt, om han

i Stockholm efterfrågade den största banken därstädes. Enligt vad han erinrade sig skulle Tamvelius ha sagt att W. vore son till den förnämste bankiren i Stockholm. Då jag upplyste honom, att Wallenbergs far dött, då Raoul var ett litet barn samt att den förstnämnde ej varit bankir, sade Bornscheine, att han sannolikt missuppfattat denna uppgift. Kanske hade det varit så, att Tamvelius åsyftat en nära släkting i stället för fadern. Beträffande Wallenbergs upplevelser efter krigsslutet hade Tamvelius berättat Bornscheine följande. Wallenberg hade strax före ryssarnas ankomst till Budapest lyckats taga sig ut ur staden och begivit sig till Prag, där han häktats av ryssarna. Från Prag fördes han till Moskva, där han inspärrades i ensamcell under en längre tid, troligen omkring 1 1/2 år. Han hade suttit i olika fängelser i Moskva. Under denna tid hade han ådragit sig en dubbelsidig lungtuberkulos. Då hans hälsotillstånd försämrats, fördes han, sannolikt 1948 - Bornscheine kunde ej med bestämdhet erinra sig året - till läger 5110-37 (enligt ryska Röda Korsets uppgifter) Taisched i östra Kazhakstan. I detta distrikt funnes 60 å 70 läger. Wallenberg hade placerats i ett läger för specialfångar, inkluderande särskilt viktiga personer bl.a. experter inom rustnings- och andra nyckelindustrier. Medan de flesta andra lägren i området i genomsnitt räknade 2.000 - 4.000 fångar, inhytte speciallägret, där Wallenberg befann sig, endast 200 å 300 fångar. I motsats till föreskrifterna beträffande de andra lägren, där lägerledningarna hade viss bestämmanderätt över fångarnas transport till andra ställen, kunde invånarna i speciallägret endast förflyttas efter särskild order från Moskva. W. kunde röra sig fritt inom det läger, där han befann sig, på samma sätt som sina medfångar. Tamvelius hade varit tillsammans med Wallenberg under cirka 4 månader år 1953. Bornscheine kunde icke erinra sig närmare vilka månader det rörde sig om. Enligt Tamvelius hade Wallenbergs hälsa något förbättrats i Taisched-lägret. Hon vore emellertid långt ifrån återställd. Wallenberg hade bl.a. berättat för Tamvelius, att han tidigare spelat en betydande roll inom svenska röda korset samt i studentorganisationer. Wallenberg hade även meddelat Tamvelius, att han dömts för spioneri och kontraband¹ till 25 års straffarbete. På min förfrågan, huruvida Wallenberg kände till, att man intresserade sig för hans öde från svensk sida, sade han, att han fått den uppfattningen av Tamvelius, att Wallenberg verkligen kände till, att

*1/ Enligt minnen hade W. värdesatser
i hela för att eventuellt munta ryssar.*

man i Sverige bemödade sig om hans frigivning. På vilket sätt W. erfarit detta visste han (je). Måhända hade denna haft möjlighet att erhålla informationer genom illegala utländska radiomottagare, som existerat i vissa läger. Bornschein uppgav vidare, att han av Tamvelius fått intrycket, att Wallenberg trots allt dock hyste vissa om än svaga förhoppningar om att en gång få återvända hem. Tamvelius hade tydligen för egen del ej stora förväntningar i detta hänseende, då han betraktades som sovjetisk medborgare. Tamvelius själv vore fysiskt helt frisk, men de många åren i fångenskap hade gjort honom till en gammal man i förtid. Under samtalets gång förhörde jag mig i olika sammanhang, huruvida Bornschein kunnat få sina upplysningar om Wallenberg från något annat håll än från Tamvelius. Han förklarade emellertid med största emfasis, att så ej vore fallet samt att Tamvelius varit den ende, från vilken han hört något om Wallenberg före sin ankomst till Friedland.

På förfrågan, vilka österrikare som Bornschein erinrade sig ha sammanträffat med i sin fångenskap nämnde han i första hand diplomaten Roland Gottlieb och en teolog, dr. Fritz Gebhart, vilka båda repatrierats, ävensom en baron von Waldenberg, som han ej var säker på om han vore österrikare eller polack. Den sistnämnde torde ha överlämnats till polska myndigheter för något år sedan och ej frigivits.

Bornschein framhöll, att Tamvelius även till en annan medfånge lämnat uppdrag att framföra en hälsning från honom själv och Wallenberg i den uträkningen, att åtminstone någon av de två kunde tänkas komma tillbaka ur fångenskapen inom rimlig tid. Medfångens namn var Klaus Dietrich, f.d. flygofficer. Såvitt generalkonsulatet har sig bekant, har denne ännu ej återvänt från Sovjetunionen. Jag har redan vidtagit vissa preliminära åtgärder för att snarast möjligt kunna kontakta honom, därest han anländer till Berlin.

Bornschein synes ej hysa den uppfattningen, att den omfattande publicitet som han åstadkommit genom sina avslöjanden till pressen vore ägnad att skada hans uppdragsgivare snarare tvärtom. Före ankomsten till Friedland hade han föreställt sig att genom en parallell framstöt i form av tillkännagivande genom pressen och hänvändelse till de svenska myndigheterna kunna skapa ett brett underlag för en aktion till Wallenbergs favör. Bornschein hade ej haft en aning om att denne var så populär och allmänt känd. Jag vill här nämna, att Bornschein vid de två besök som han hittills avlagt på generalkonsulatet - det första på

kvällen den 14 oktober och det andra nästföljande dag för att kollationerna hans föregående dag lämnade uppgifter - åtföljts av fotografer från respektive A.P. och Åhlén & Åkerlund, vilka insisterade på att fotografera mig tillsammans med Bornschein. Jag vägrade kategoriskt att medverka till en dylik publicitet till vederbörandes uppenbarliga besvikelse.

Bornschein gjorde på det hela taget ett vederhäftigt intryck. Jag erhöll den uppfattningen, att han korrekt säkte återgiva vad han visste. Jag vill även understryka den omständigheten, att han på vissa punkter, där hans minna ej klart fungerade eller där han saknade kännedom om relevanta förhållanden, uppriktigt vidgick detta och ej syntes vilja göra sig mera intressant än han verkligen var genom att lämna fiktiva data och informationer.

Berlin den 17 oktober 1955.

Undert. Hugo Tamm

Från Berlin

Avsant den TELEX 19 kl.

Inkom den 18 10 19 55 kl. 1945.

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

Bornschein
T

49.

Primo. Framfört meddelandet Edert chiffer 59 till Bornschein, som visserligen ej erinrade sig exakta ordalydelsen men med 100%-ig säkerhet ihågkom Tamvelius uppgivit, att han under c:a 4 månaders tid varit tillsammans med Wallenberg i Taisched.

Secundo. Vår rapport avgår med kurir imorgon, av tekniska skäl icke möjligt översända den med föregående lägenhet.

Tamm

KOPIA KOPIA

Lundberg d. 27.10.55 V
BonsheimSträngt förtroligt.

1 bil.

P.M.Över samtal med Ernst Wallenstein den 16 oktober 1955.

Ernst Wallenstein, anställd som "vetenskaplig specialist" vid tyska beskickningen i Bukarest under andra världskriget. Wallenstein har tidigare nämnts av Bernhard Rensinghoff (se P.M. 16 oktober 1955). När bussarna med krigsfångarna anlände från gränstationen Herleshausen till Friedland och urlastades, störtade ett antal AP-journalister fram och frågade om det fanns någon som hört talas om svensken Wallenberg. Wallenstein, som trodde att Wallenberg var tillbaka från fångenskapen för många år sedan och bl.a. utträttat hälsningar till Wallensteins släktingar, meddelade en AP-journalist, att han haft kontakt med Wallenberg. AP-journalisten "enlovrade" härfter Wallenstein och bortförde denne i bil. Wallenstein återkom icke till lägret i Friedland förrän efter det att AP på teleprinter nätet hade kunnat sända nyheten om Wallenberg. Då jag på natten träffade Wallenstein var denne mycket uppbragt över vad som passerat, och han icke direkt medgav, att AP "kidnappat" honom.

Trots att Wallenstein sannolikt utsatts för ledande frågor av journalister, vill jag dock tillmäta hans vittnesmål stor betydelse, då han gör ett synnerligen vederhäftigt intryck.

Wallensteins adress: Frankfurt am Main, Dannekestrasse 22, tel. 66246 (Frau Friede Boelke).

Wallenstein tillfångatogs den 2 september 1944 i Bukarest och fördes med flyg via Charkow till Moskva. Han insattes i Lefortovskaja den 7 september 1944. Wallenstein kvarblev i Lefortovskaja till den 10 juni 1949 då han fördes till Inta,

dit han kom i september månad 1943. I Inta vistades Wallenstein till juni 1951 då han fördes till lägret Abez (80 km norr om Inta. Polcirkeln går genom lägret). I Abez vistades Wallenstein till februari 1955, då han fördes till Sucho Besvoda (översatt: Torr utan vatten), ett läger i trakten av Gorki (lägret omnämnt i P.M. 12.10.55, Bornschein). Där förblev Wallenstein tills hemtransporten.

I Lefortovskaja hade till en början Wallenstein insatts i cell 132 i 2.Stock tillsammans med Supprian. (Se bifogade skiss över Lefortovskaja. Skissen har efter mycket funderande och "rekonstruerande" ritats av Wallenstein. Trots att numreringen inte tycks stämma med vad vi tidigare erfarit, torde själva antalet celler vara ganska exakt).

Då Wallenstein intogs i Lefortovskaja var "beläggningen" i cellerna följande:

cell 130	Mohrmann och Pörtzen,
cell 131	2 italienare (genom frågor fick jag fram Ronchi men icke De Mohr),
cell 132	som tidigare nämnts Wallenstein och Supprian,
cell 133	Rantzau och Rensinghoff,
cell 134	Hinkeldey, general Piekenbrock och en Sonderführer, vars namn Wallenstein glömt.

Vid slutet av 1945 eller eventuellt i början av 1946 hade cell-fördelningen stabiliserats och därefter försiggick inga större förändringar förrän hösten 1947. Den situation som rådde i den aktuella flygeln i Lefortovskaja ^{härefter} utvisar den bifogade skissen. Wallenstein meddelade, att Supprian utflyttades från cell 132 och att Wallenstein därefter delat cellen med Rantzau och Rensinghoff. I cell 133 (enligt Wallensteins numrering) satt Hinkeldey och Leemann. I cell 131 satt rysar. Wallenstein hade inga förbindelser med cellerna i 1. Stock. Vad Wallenberg beträffar, meddelade Wallenstein, att denne satt i cellen snett ovan till vänster i 3.Stock. Wallenstein hade icke haft förbindelse med cellen ^{direkt} över sin egen cell och icke heller med cellen snett ovan till höger.

Tillfrågad om vem som delat cell med Wallenberg sade Wallenstein, att han ville minnas att följande personer gjort detta:

Överste Otto Hatz (ungersk militärattaché i Sofia),
legationsrådet Willi Roedl, samt
generalen Monle.

Vad tidefaktorn beträffar, föreföll det som om Wallenstein vore av den uppfattningen, att även Monle och Hatz kunnat vistas i Wallenbergs cell. samtidigt som denne.

Vid diskussion om Tamvelius, vars förnamn Wallenstein (konstigt nog) icke omedelbart erinrade sig, meddelade Wallenstein, att han vistats tillsammans med Tamvelius i Inta, läger 2, från september 1949 till juni 1951, då Wallenstein fördes till Ibez. Wallenstein berättade, att han varit mycket god vän med Tamvelius och att denne vid Wallensteins avresa skänkt honom ett schackbräde, vilket han fortfarande hade kvar. Tamvelius hade berättat, att han vore arkitekt och bodde i Estland, samt där hade en byggnadsfirma. I Inta hade Tamvelius varit sysselsatt med att "bygga baracker". Han hade även sysslat med "die innere Ausstattung von Baracken".

Jag antydde att Bornscheim lämnat ett vittnesmål om Tamvelius och att denne någon gång 1952 skulle ha träffat Wallenberg i Taichet. Sedan Wallenstein funderat en stund, sade han, att detta vore "fullständigt uteslutet". Wallenstein hade nämligen i Sucho Besvoda sammanträffat med en tysk vid namn Joachim von Zamory (bland vänner i förnamn kallad Peter). Denne hade för Wallenstein berättat, att han så sent som i januari 1955 sammanträffat med Tamvelius i lägret Kaschin, cirka 80 km nordöst om Inta. Wallenstein kunde erinra sig, att Zamory berättat, att Tamvelius därefter återförts till Inta. Wallenstein höll det för fullständigt uteslutet, att Zamory inte för honom skulle ha berättat om att Tamvelius skulle ha vistats i Taichet efter juni 1951, då Wallenstein skildes från Tamvelius. Zamory och Wallenstein hade mycket talet om Tamvelius och jag har för närvarande i min hand en skriftlig hälsning från Wallenstein till Zamory, vilken tyder på, att de båda varit mycket nära vänner. Zamory väntas tillbaka med en sjuktransport, vilken torde komma bland de allra sista transportererna från Ryssland. (Det har kommit till min kännedom, att Wallenstein omnämnt Zamorys namn för en journalist, men det torde icke vara bekant för denne, att

Zamory återväntas först med lasarettståget).

Wallenstein var mycket överraskad över Bornscheins vittnesmål och sade sig dels icke ha en aning om vem Bornschein vore, dels att han hölle det för uteslutet, att Tamvelius, "såsom en medelålders seriös herre", skulle inlåtit sig på några ingående diskussioner med en så ung man som Bornschein.

Wallenstein berättade att den första knackningskontakten med Wallenberg hade rört sig om en flygresa från Bukarest till Budapest eller Wien sannolikt år 1943 då de båda träffats. Wallenberg hade då haft en äldre vithårig herre i sällskap".

Friedland den 16 oktober 1955.

(Gunnar Lorentzon)

Från Berlin

Avsant den **TELEX** 19 kl.

Inkom den **18/10** 19 **55** kl. 1945

Utskrivet i **4** ex. Detta är ex. nr **2**

50.

Edert chiffer 30. Bornschein uppgivit, att han
Inta träffat svenskfödd f.d. officer i SS vid namn
Holger Bergström, som häktats 1948 för spionage och
varit i Inta sedan 1949. Bergström var tysk medborga-
re men hade av ryssarna förklarats för statslös, e-
när hans papper ej varit i ordning. Bergström vore
född 1920. Familjen hade flyttat till Tyskland och
bosatt sig i Oberschlesien. Fadern metallurgisk ex-
pert. Bergström vore stovuxen, ljusblond, blåögd och
hade framskjutande haka. Strax för Bornscheins avfär
från Inta i februari hade Bergström för första gång-
en mottagit paket från Sverige. Bornschein säger sig
fått brev från Bergström skrivet så sent som den 27
juli i Inta.

Tamm

KOPIA

Utdrag av chifftertel. från UD till gk
Berlin nr 73, den 22.11.55.

Vårt 72. I gruppen frigivna utlänningar
ingick bland annat italienaren Gualtiero
Christofoletti som nu vistas hos Röda Korset
Helferichstrasse 74, Berlin, Dalhem. Ange-
läget ni kontaktar denne som uppgivit sig ha
träffat Tamvelius så sent som för en månad
sedan. Ni bör framför allt söka erfara om
Tamvelius vistats i Taisjet och vad han
eventuellt haft att berätta därifrån. Jämför
Bornscheins uppgifter härom Edert 47. - - -

Utdrag av chifffertelegram från UD till
generalkonsulatet i Berlin, nr 5, den 23.1.56.

Primo. Bornschein vilken icke kan uteslutas
ha provokatoriska avsikter vistas f.n. Stockholm. Han t
uppgivit sig ha framstående ställning socialdemokratiska
pressen Berlin "i närheten" av lantdagspresidenten
Willy Brandt. Benäget sök diskret kontrollera uppgifter

Från Berlin

Avsändt den TELEX 19 kl.
Inkom den 27/1 1956 kl. 1115

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

Bornschein
A 2 Eu I

4.

Edert chiffer 5.

Primo. Brandt hört talas om Bornschein men känner honom ej personligen. Återkommer i frågan.

Secundo. Vid samtal med Cobre framgick, att Drewing vore dr. jur. o reservofficer i artilleriet.

Drewing hade gjort seriöst tillförlitligt intryck. Vid deras möte 1946 vore han ca 50 år, av medellängd och bar tämligen skarpa glasögon. Såvitt Cobre kunde erinra sig vore han gift. Cobre kom ej ihåg, om Drewing sagt sig ha varit cellkamrat med den svenske diplomaten eller blott kommunicerat med denne genom code. Cobre helt okunnig om Drewings vidare öden.

Tamm.

KOPIA

JAG KAN SVÄRA INFÖR

Jag kan skrika ut min berättelse gång på gång och den förblir ständigt densamma. Heinz Bornschein, den unge västfyske journalisten som i oktober hamnade på alla svenska tidningars löpsedlar med namnen Wallenberg och Tamvelius, har dykt upp i Stockholm. Tillsammans med SE:s medarbetare har han besökt fru Tanja Tamvelius och dottern Krista. Jag har bevis, säger han. Jag ska visa att jag har rätt.

SE-reportage: Barbro och Sven-Gösta Johansson

I oktober förra året kom den unge västfyske journalisten Heinz Bornschein till uppsamlingslägret i Friedland efter 7 år i rysk fångenskap. Några timmar senare kallades hans namn ut över världen tillsammans med det sensationella beskedet att Raoul Wallenberg ännu levde; åtminstone till så sent som år 1953, att han då var svårt lungsjuk och att han enträget försökt få ett bud ut till den fria världen om sin existens.

Budet hade Bornschein fått av en medfänge, svenskättlingen och esten Arthur Tamvelius som själv befann sig i rysk fångenskap sedan 15 år. Bornschein blev ett sensationsvittne.

Det dröjde inte länge förrän rösterna kring Bornschein blev många. Det fanns de som sa att han var ett sensationsvittne enbart, en pojkvasker som ville hamna i strålkastarljuset, en journalist som såg en chans att skapa förstasidesrubriker, en man som efter 7 år i ryska slavlager huvudlöst bollade med fakta och blandade ihop det mesta. Och det fanns de som trodde på honom, kanske för att det gav dem själva en smula hopp där de var starkt engagerade, eller bara för att de inte orkade med tågandet längre, det långsamma kringandet, det var skönt att någon började röra i dyn.

Då kom Heinz Bornschein till Stockholm. Vi hade träffat honom redan vid hemkomsten, för flera månader sedan, vi var en fast punkt för honom, och Bornschein sökte upp oss. För att söka upp berörda instanser, för att träffa Arthur Tamvelius' maka och dotter, det var ett gammalt löfte givet i lägerstaden Inta, för att verifiera sin historia. I handen hade han en skrynklig papperslapp, den var gulnad av ålder och hade gått sönder i vikningarna. Där hade Tamvelius den sista kvällen i Inta präntat namnen på hustru och dotter, adressen i Stockholm, ett utropstecken som en extra bön.

Fru Tanja Tamvelius stod för första gången på 15 år framför någon som kunde ge henne en direkt hälsning från den försvunne maken. Nu skulle hon äntligen få svar på sina frågor och nu kunde hon plötsligt inte forma dem. Ögonen blev sökande, oroliga, ändå oändligt lättade:

— Hur ser han ut...

— Jag kan svära inför varje svensk, jag kan berätta min historia gång på gång och den förblir ständigt densamma, säger Heinz Bornschein. Jag gör det inte som journalist, inte som återberättad västfysk eller idealist — vi blev barskrapade på idealerna som satt i fångenskap och slets mellan hopp och misstro. Men vi hade ett gemensamt, vi satt i samma båt och det

födde en kamratskap som varar för livet, något heligt som inte har med billiga sensationer eller förmodanden att göra.

Jag träffade Arthur Tamvelius under 3 månaders tid, regelbundet, han var då ett slags stadsarkitekt i lägerstaden Inta. När det blev klart att jag var färdig att göra den långa resan hem, då lovade jag att berätta om Tamvelius, om hans längtan, hans aldrig förlorade hopp om att en dag bli fri.

Jag övertog budet från Wallenberg, jag kände inte då till hans betydelse för Sverige och jag är övertygad om att inte heller Tamvelius gjorde det. Trots det var vi medfångar och Tamvelius var synnerligen ivrig att Wallenbergs namn och budskap skulle hamna i rätta händer.

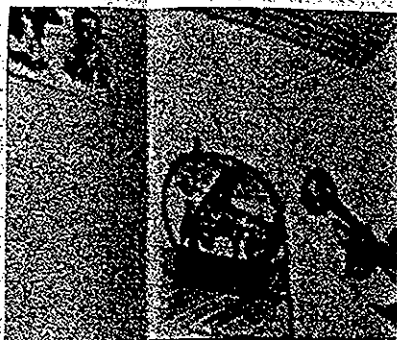
Jag är inte det enda vittnet till Tamvelius' berättelse. Tillsammans med oss satt en tysk, Klaus Dietrich. Det är en äldre man, man kan inte anklaga honom för att vara en pojke med sensationshung, han är mitt vittne och han kan verifiera min berättelse. Först här i Stockholm har jag fått veta att han har kommit hem med en av de sista transporter. Mitt första göra i Tyskland blir att söka upp Dietrich och tillsammans med honom återberätta vad jag vet.

— Vi som arbetade därute, vi vet vad det vill säga att veta att någon ändå förhåller sig till friheten med ett budskap. Hopplades gjorde vi alltid, ett vilt, oersonligt hopp därför att vi inte kunde leva utan det. Ett sådant hopp kan man inte svika. Löftet man gav blir kanske det viktigaste man äger, hälsningen man tog med sig hem, bönen om hjälp.

Därför upprepar jag namnen Tamvelius och Wallenberg, därför har jag kommit till Stockholm för att sammanträffa med Tanja Tamvelius. Det är bara rädslan som tiger still, bara stillheten som ingenting förmår. Det är min absoluta övertygelse att ju mer larm vi gör, ju mer frågor vi ställer, ju fler instanser vi rör upp mellan himmel och jord — desto fortare blir det tult med folk i de ryska lägren.

— Skada oss kan de inte, sa Arthur Tamvelius den sista kvällen i Inta, bara hjälpa oss.

— Och det är hjälp de behöver, de som går där dag efter dag och hotar att slukas av glömskans tomma intet. Inte ett polemiserande på hemmafronten om de verkligen fanns eller inte. Inte hjälp att glömma, utan hjälp att hjälpas, hjälp att leva. Det är bara vi på den här sidan järnridån som kan ge dem det. Och det är bara rädslan som tiger still.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BID)

Från Berlin

Avsant den TELEX 19 kl.

Inkom den 7 2 1956 kl 1215

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

Bornschelm

Lacu
Middelst Philip

6.

Vårt chiffer 4 primo.

Enligt genom Brandt införskaffad information intar Bornschelm ej någon framskjuten ställning socialdemokratisk press i Berlin. Intet ofördelaktigt om honom känt vare sig i samband med ryska fångenskapen eller efteråt. Han betecknas som "ein anständiger Kerl".

Tamm.

KOPIA KOPIA

Coll.: *8*

'Kronvittne' om Wallenberg i kontakt med svenska UD

STOCKHOLM (Aftonposten) Den unge västberlinske journalisten Heinz Bornschein, som i oktober förra året återvände från sju års fångenskap i Sovjet, kom till Stockholm på onsdagen. Han, som bekant senaste "kronvittnet" i affären Raoul Wallenberg — hans berättelse för journalisterna repatrieringslägret Friedland väckte stor uppmärksamhet — och han fick på torsdagsförmiddagen genom Aftonpostens förmedling direktkontakt med svenska UD.

Officiellt har Bornschein, som nu är 27 år gammal, inte kommit till Stockholm för att kontakta vare sig UD, Wallenbergs anhöriga eller den s. k. Wallenbergskommittén utan endast för rekreation.

TACKSAM FÖR UD-KONTAKT

— Men naturligtvis kan jag inte låta bli att åtminstone tänka på den försvunne svenske diplomaten när jag nu för första gången kommer till hans hemstad, säger han vid ett samtal med Aftonposten. Även om jag inte i sak har någonting nytt att komma med, är jag tacksam för den kontakt som ni ordnat med UD — då får ju vederbörande möjlighet att personligen bilda sig en uppfattning om min vederhäftighet.

ANDRAHANDSUPPGIFTER

Allt vad jag tidigare berättat och vad jag nu eventuellt kommer att återupprepa för UD är andrahandsinformationer om Wallenberg. Jag har själv aldrig träffat honom, men blev under fångenskapen god vän med den svensk-baltiske arkitekten Tamvelius, som under en period varit Wallenbergs cellgranne. Han bad mig berätta om den svenske diplomaten, så snart jag blev fri, och därför var det första jag frågade efter när jag kom till Friedland om där fanns några svenska journalister. Det gjorde det som bekant, och så kom historien ut.

SVÄRT TBC-SJUK

— Tamvelius hörde sist talas om Wallenberg i januari 1953, berättar Bornschein vidare. Då blev den svenske diplomaten, som var svårt tbc-sjuk på grund av långvarig vistelse i osunda källarcer, förflyttad till Taischetlägret i Sibirien (lägerområdet är 5110/37). Den sibiriska läften skulle göra svensken gott, ansåg ryssarna, och dess-

utom skulle han i det nya lägret sitta i källarcell.

Innan Wallenberg skildes från Tamvelius uppmanade han denne att göra allt vad han kunde för att man i Sverige skulle få besked om att han fanns i livet och för att han om möjligt skulle bli befriad.

25-ÅRIGT STRAFF

Han berättade att han tillfångatogs av ryssarna i Tjeckoslovakien, där han befann sig på flykt från Ungern. Hur långt straff han ursprungligen dömts till visste Tamvelius inte, endast att det så småningom förlängts till 25 år.

— Jag fick mycket god kontakt med Tamvelius och tvivlar inte ett ögonblick på att han talade sanning, säger Bornschein. Han lärde mig förresten en del svenska under den tid vi var tillsammans.

BORNSCHEIN FAST 1948

Själv kom jag i sovjetrisk fångenskap 1948. Jag bodde tidigare i Ostberlin, men flydde över till västsidan där jag fick anställning som journalistvolontär på en socialdemokratisk tidning. Jag skrev en del avslöjande artiklar om förhållandena i Ostberlin och det var dessa som gjorde att jag blev fast.

KAFÉ VAR FÄLLA

En dag kom en för mig fullkomligt obekant ostberlinare upp på redaktionen och bad att få tacka för mina artiklar, som han påstod väckt stor uppmärksamhet i sovjetsektorn. Han ville gärna medverka till att jag fick ytterligare artikelmaterial och uppmanade mig därför att på kvällen komma till ett visst kafé i Ostberlin. Han försäkrade upprepade gånger att jag inte hade någonting att frukta. Ung som jag var, litade jag på honom och infann mig på utsatt tid. I kaféet satt två sovjetiska officerare. De förklarade mig arresterad och förde mig till ett fängelse i Ostberlin, där jag satt ett år innan jag förflyttades till Sovjet.

DELADE MENINGAR

Bland de svenska journalisterna i Tyskland går meningarna om sanningshalten i Bornscheins berättelse isär åtskilligt. Aftonposten var sent i går kväll i kontakt med ett par av de större svenska tidningarnas korrespondenter i Bonn — båda träffade Bornschein i Friedland — och de ansåg det uteslutet att han före sitt tillfångatagande kunnat höra talas om Wallenbergsaffären så pass att han sedan kunnat bygga upp sina berättelser enbart på detta.

ÄNDRADE NAMNET

— Den första journalist han träffade var en representant för Associated Press, berättade man i går kväll i Bonn. Han var då inte säker på Wallenbergs efternamn utan kallade honom till att börja med Vilborg. Att hans förnamn var Raoul kände han dock till, men hans uppgifter var så pass svävande att en nedrest kvinnlig stockholmsjournalist, som han kontaktade, inte ens ansåg dem värda att vidarebefordras till redaktionen i Stockholm. Det var troligen efter samtalet med henne som Bornschein ändrade namnet från Vilborg till Wallenberg.

UPPGIFT MOT UPPGIFT

Man sätter fortfarande föga tilltro till Bornscheins uppgifter om att Tamvelius sist träffade Wallenberg i januari 1953. Enligt uppgifter som framkom vid ett samtal med andra återvändande fångar skulle de båda svenskarerna sista gången ha träffats någon gång i slutet på 1940-talet. Här står alltså uppgift mot uppgift.

De svenska journalisternas uppfattning om Bornschein kan summeras: Han vet säkert ett och annat om Wallenberg, men detta hindrar faktiskt inte att hans mycket livliga fantasi troligen speglar honom en hel del spratt.

Alvar Janson.

Bornschein

Avskrift.

ÖVERSTYRELSEN FÖR
SVENSKA RÖDA KORSET

Stockholm den 20 april 1956.

Sekreterare Gunnar Lorentzon
Kungl. Utrikesdepartementet
Gustav Adolfs Torg
STOCKHOLM

Broder,

För säkerhets skulld vill jag i skrift repetera, att
den dam, som varit kontaktperson till redaktör Bornschein
i Berlin, var fru Thorns, telefon 456646, Stockholm.

/u/ Henrik Beer

Bornschein

Utdrag ur P.M. ang. samtal med
A. Tamvelius ombord å m/s Regin
den 2 oktober 1956.

Det bör i detta sammanhang noteras, att i
fotografisamlingen även fanns en bild av
Bornschein. Denne kände emellertid inte Tam-
velius igen förrän jag talat om för honom att
detta var Bornschein.

Jag nämnde därefter fem namn, varibland befann
sig ett namn på en person som lämnat uppgift
om att Tamvelius sammanträffat med Wallen-
berg. Bornschein var det första namnet, och
med denne sade Tamvelius sig ha vistats i
Inta läger 4 under 1954/55. Han hade till
Bornschein endast uppgivit namnet Wallenberg
och icke någonting mera såsom förnamn, yrke
etc.

Sammanträffande med Bornschein, Heinz.

Medan Tamvelius under år 1954 vistades i avdelning n:r 4 i Inta-lägre kommo cirka 600 tyskar från Vorkuta på hemväg till Tyskland. De kommo i slutet av 1954 och reste vidare i början av 1955. Tamvelius lärde känna en del av dessa tyskar och voro tillsammans med en del av dessa under fritiden. Under denna tiden kunde de internera de röra sig tämligen fritt inom avdelningen och besöka de internerade i andra baracker. Så var ej förhållandet förut Tyskarna befunno sig i särskilda baracker - 5 à 6 stycken - som lågo litet för sig själva. Man träffades även i lägre matsal. Det var särskilt ett tiotal tyskar, som Tamvelius sammanträffade med, och bland dem var Bornschein. Denne spelade dragspel, vilket utgjorde en viss attraktion. I lägre fanns tillgång till musikinstrument och Bornschein hade fått låna ett dragspel. Tamvelius minns att Bornschein sagt att han inte spelat på länge. Vid tre eller fyra tillfällen hade Tamvelius sammanträffat med Bornschein och han hade sagt att han varit journalist för Manchester Guardian. Han gav Tamvelius sin adress i Berlin och denna var enligt anteckning i Tamvelius' anteckningsbok "Heinz Bornschein, Berlin-Steglitz, Lensius Str.33.". När Bornschein fick veta att Tamvelius' familj bodde i Stockholm lovade Bornschein att han, som hade goda kontakter bland journalister skulle ta upp fallet Tamvelius i pressen och underrätta familjen i Stockholm. Bornschein sade sig känna två svensk journalister i Berlin. Just då Bornschein stod i begrepp att lämna Inta-lägre för vidare färd till Tyskland sade Tamvelius till Bornschein: "Om Ni får höra någonting om Wallenberg" - Tamvelius vet inte om han också nämnde förnamnet - men det kan vara möjligt att han sagt svensken Wallenberg - "så säg, att också jag vet något om honom." (Tamvelius ville först göra troligt, att han endast sagt om Ni hör någonting om Wallenberg, så säg att även jag vet någonting om honom, men då det påpekades för honom,

att han i så fall måste ha talet med Bornschein om Wallenberg tidigare, förklarade han, att det var möjligt att han sagt svensken Wallenberg.) Såsom av parentesen framgår har Tamvelius förklarat att han icke vid något tillfälle före Bornscheins avresa talat med Bornschein om Wallenberg, och den enda uppgift Bornschein kan ha fått av Tamvelius om Wallenberg är namnet, och möjligen att Wallenberg skulle vara svensk.

Tamvelius säger att han här i Stockholm efter sin hitkomst läst Bornscheins artiklar i Stockholms-pressen och han säger, att Bornscheins påståenden om att Wallenberg skulle finnas eller ha funnits i Taischet och att han skulle ha varit sjuk är något för Tamvelius helt okänt. Icke vid något tillfälle har Tamvelius sagt till Bornschein att han - Tamvelius - varit i Taischet. Lika litet har han fällt ett sådant yttrande till de andra tyskarna, som han då och då sammanträffade med i avdelning 4, och han har icke för dem nämnt något om sammanträffandet med "landsmanhen" i 5:ans sjukbarack. Bornschein kan därför inte ha haft någon möjlighet att av Tamvelius' samtal med de andra tyskarna få ut något ytterligare om Wallenberg. Med de andra tyskarna hade han talat om sitt eget fall, men han hade icke nämnt något till dem om att han samtalet med Wallenstein om Wallenberg. Däremot kan det vara möjligt, att Tamvelius under sin långa vistelse i Inta-lägrät talat med andra tyskar än den grupp om 600, som kom i slutet av 1954 till Inta-lägrät, om Wallenberg. Det var dock endast de närmaste vännerna som man vågade utbyta tankar med, enär man alltid måste vara försiktig. I detta sammanhang frågade undersökningsledaren Tamvelius om han i något annat fall än Bornschein försökt få fram ett meddelande till Sverige om att han träffat "landsmannen". Denna fråga besvarade Tamvelius nekande. Det var endast meddelande om sin egen belägenhet, som han bett att få framfört till Sverige.

Det påpekades för Tamvelius, att Bornschein sagt, att Tamvelius vid flera tillfällen talat med Bornschein om Wallenberg och nämnt honom som "sin vän Raoul". Tam-

velius förnekade bestämt att så är fallet. Tamvelius
upplystes vidare om att Bornschein först nämnt namnet Will-
borg. Detta namn säger sig Tamvelius aldrig ha hört. En
del av Bornscheins berättelse lästes upp för Tamvelius,
som säger, att berättelsen, i vad mån den grundar sig på
utsaga från Tamvelius, är helt falsk.

.....

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Bornschein

P2Ee2

Från BERLIN
Avsant den TELEX 19 kl.
Inkom den 24/10 1956 kl. 1045
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

*24.10.56
fr. Berlin*

—28.—

Bornschein uppger Wallenberg-kommittén bett hon resa till Stockholm i morgon. För sin arbetsgivares räkning behöver han intyg från GK, att han måste resa till Stockholm för viktigt vittnesmål. Tacksam omgående bekräftelse.

Ewerlöf

KOPIA KOPIA

Coll.: *h*

24.10.56

sjöbergsutredningen

chiffer

1/2 34

P

?2

Eu^I

Generalkonsulatet
B e r l i n

Edert 28. Ni äger bekräfta att Bornschein av svenska myndigheter ombetts resa till Stockholm för att lämna ett vittnesmål. Det bör sägas ordagrant och intet därutöver.

Cabinet

Utdrag ur Tamvelii berättelse den 26.10.56
/Statspolisen 3.12.56/

Bland andra blev jag även bekant med Bornschein. Han påstod sig vara journalist från Berlin och korrespondent för engelska tidningen "Manchester Guardian". Likaså påstod han sig ha förbindelser i utländska journalistkretsar. När han hörde om mitt öde och att min familj vistades i Sverige samt om mina besvärigheter under min fängelsevistelse, lovade han att göra allt för att hjälpa mig på något sätt. Likaså lovade han att ta upp denna fråga i pressen.

I början av år 1955, när större delen av utlänningarna började sändas hem, mötte jag honom för sista gången och vid detta tillfälle nämnde jag även, att han, om han händelsevis skulle höra, att svensken Wallenberg ännu inte hade återvänt till hemlandet, skulle meddela svenska myndigheterna, att man hade sett honom i lägret Inta. Som jag har framhållit, kände han inte till någonting om denna person.

P.M. 23.10.57

(upprättat av krim.ass.Lundström)

ang.uppgifter rörande Wallenberg, lämnade av statslöse
f.d. estniske medborgaren Artur Tamvelius o.tyske
medborgaren Heinz Bornschein

Se Tamvelii dossier

Avskrift av avskrift.

Erste Ausfertigung.

Nr. 145 von 1956 der Urkundenrolle

V e r h a n d e l t

zu Berlin - Charlottenburg, am 2. November 1956.

Vor dem unterzeichneten Notar in Berlin

Rechtsanwalt Carl S c h o l z,
Berlin-Charlottenburg 9, Reichsstrasse 2,

erschien heute:

der Journalist Heinz B o r n s c h e i n
aus Berlin-Steglitz, Buggestrasse 15.

Der Erschienenene ist dem Notar von Person nicht bekannt, wies sich aber zu dessen völliger Gewissheit aus durch Vorlage seines behelfsmässigen Personalausweises Nr. 191/2776/ 55, ausgestellt von dem Herrn Polizeipräsidenten in Berlin am 20. Oktober 1955.

Der Erschienenene erklärte:

Nachdem ich von dem amtierenden Notar über die Bedeutung einer eidesstattliche Versicherung und die Folgen der etwaig fälschlichen Abgabe einer solchen eingehend belehrt worden bin, erkläre ich das Nachfolgende hiermit an Eides Statt Artur T a m v e l i u s, Chefarchitekt im Inta-Lager, gab mir im Jan./Febr. 1955 folgende Botschaft betreffend den schwedischen Staatsbürger Raoul W a l l e n b e r g mit und bat mich, nach meiner Heimkehr dafür zu sorgen, dass diese Mitteilung jenen schwedischen Stellen bekannt werde, die für seine Befreiung etwas tun können:

T a m v e l i u s habe den schwedischen Diplomaten im Jahre 1953
(neunzehnhundertdreiundfünfzig) im Lager Taischet getroffen, in
welchem Lager T a m v e l i u s sich 4 (vier) Monate lang befand.

Diese Botschaft gab ich unmittelbar bei meinem Eintreffen am 11. Oktober 1955 im Durchgangslager Friedland verschiedenen Personen, darunter schwedischen und anderen Journalisten bekannt. Diese Botschaft teilte ich auch dem königlichen schwedischen Generalkonsul in Westberlin sowie der schwedischen Journalistin Barbro Bolinder-Johansson mit, als sie mich in Gesellschaft ihres Mannes Sven Gösta Johansson in Westberlin am 14./15.10.1955 interviewte. Diese Botschaft wiederholte ich auch im Januar 1956 allen Personen gegenüber, die ich anlässlich meines Besuches in Stockholm aufsuchte, um für die Befreiung der Herren

T a m v e l i u s und W a l l e n b e r g zu wirken.

Anlässlich der Vernehmung in Stockholm am 26. Oktober 1956 war ich durch die lange Reise übermüdet. Dazu kam, dass der - wie ich annehme durch meine Bemühungen - gerettete Herrn T a m v e l i u s diese, seine mir anvertraute Botschaft bestritt. Als Tamvelius erklärte, er habe niemals das Gebiet von Inta verlassen und sei nie in Taischet gewesen, da wurde ich an mir und meinem Gedächtnis irre und räumte die Möglichkeit ein, mich geirrt zu haben.

Erst nach der Vernehmung kam mir die Einsicht, dass ich selbst darüber keine Aussagen machen kann, ob Herr T a m v e l i u s in Taischet gewesen ist oder nicht. Feststeht jedenfalls, dass er diese Äusserung mir gegenüber gemacht hat dahingehend, er habe Wallenberg in Taischet getroffen, wo er sich mit W a l l e n b e r g vier Monate aufgehalten habe.

Ob diese, mir im Jahre 1955 von Herrn T a m v e l i u s aufgetragene Botschaft der Wahrheit entspricht, vermag ich nicht zu entscheiden.

Ich muss nach eingehender Überlegung jedoch dabei verbleiben, dass mir diese Nachricht, so, wie ich sie weitergegeben habe, von Herrn T a m v e l i u s wörtlich aufgetragen worden ist.

T a m v e l i u s hatte, wie mir erst beim Verhör klar wurde, nach seiner Rückkehr den schwedischen Behörden gegenüber bestritten, mit mir oft in Inta zusammengetroffen zu sein und mir gesagt zu haben, das W a l l e n b e r g schwedischer Diplomat gewesen sei, der sich durch Hilfe für verfolgte Juden einen Namen geschaffen hätte.

Beim Verhör in Stockholm gab er das zu bezw. räumte die Möglichkeit ein. Deshalb liess ich mir von ihm, den ich als Schicksalsgenossen und ehrlichen Mann schätzte, suggerieren, ich müsste falsch gehört haben oder mein Gedächtnis sei schwach geworden und ich verwechsle Taischet mit Inta und das Jahr 1953 mit 1947.

Den Widerspruch zwischen meiner Aussage in Stockholm und meiner heutigen eidesstattlichen Versicherung kann ich nur damit erklären, dass ich in meiner körperlichen und geistigen Erschöpfung mich in einem - wie es mir bei der Vernehmung in Stockholm erschien - unwichtigen Detail von Mitleid und Kameradschaftsgefühl habe missleiten lassen.

Ich habe alles nun wohl durchdacht und bin zu der Überzeugung gekommen, dass weder Kameradschaftsgefühl noch Mitleid bestimmend sein darf, wenn es darum geht, einen wahren Tatbestand objektiv festzustellen.

Deshalb gebe ich diese eidesstattliche Erklärung auf Westberliner Boden vor einem deutschen Notar zu Protokoll, also in meiner Heimat und in Kenntnis der gesetzlichen Konsequenzen einer eidesstattliche Erklärung.

Ich bin bereit, diese Erklärung auf Ersuchen der schwedischen Behörden im Rechtshilfungsverfahren vor einem deutschen Richter oder Notar durch Eid zu erhärten.

Das Protokoll ist von dem Notar vorgelesen, von dem Beteiligten genehmigt und eigenhändig unterschrieben worden:

gez. Heinz B o r n s c h e i n

gez. Carl S c h o l z

Notar.

Kostenrechnung

Geschäftswert: 3.000:-- DM

1. Gebühr §§ 26,43 RKO	20.-- DM
2. Postgebühren	-.20 "
3. Umsatzsteuer	-.80 "

Sa.: 21.-- DM

gez. Scholz
Notar

Vorstehende Verhandlung wird hiermit zum ersten Male ausgefertigt, und diese Ausfertigung

Herrn Heinz B o r n s c h e i n
Berlin- Steglitz, Buggestrasse 15,

erteilt.

Berlin, den 3. November 1956.

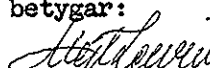
Carl Scholz
Notar

Vidimeras:

Otto Danielsson Ruth Blomqvist

Rätt avskrivet betygar:

Sten Lundström

Mejt Lewin.

Strängt förtroligt.

P.M.

angående förnyat samtal med Bernhard Turner den
31 oktober 1957.

Sedan det av samtalet med Neumann framgått att denne icke såsom Turner uppgivit varit i kontakt med en 45-årig svensk tbc-sjuk person i Taisjet, syntes det angeläget att få klarlagt huru Turner fått dessa uppgifter. Ett synnerligen långt och ofta förhörs-
mässigt betonat samtal gav emellertid vid handen, att händelseförloppet torde ha varit följande.

Någon gång i maj 1957, då Neumann tillfälligt var anställd i Turners nyhetsbyrå - vilken huvudsakligen arbetar genom att avlyssna utländska radioutsändningar, vilka sedan utarbetas i en nyhetsbulletin - hade Turner och Neumann i en radioutsändning hört, att till Väst-tyskland från fångenskap i Sovjetunionen återvända tyska medborgare meddelat, att de kände till att Raoul Wallenberg vistats i Taisjet-lägre och där lidit av tbc. (Detta torde vara ett radiomeddelande, som härrörde från Bornscheins uttalanden för pressen och, ehuru den mera omfattande publiciteten om Bornscheins uppgifter om Tam-
velli föregivna sammanträffande med den tbc-sjuke Wallenberg i Taisjet ligger betydligt längre tillbaka i tiden, så är det icke uteslutet, att i samband med vitbokens publicering eller vid någon av manifestationerna till minne av Raoul Wallenbergs insatser i Budapest Bornscheins

uttalanden åter kan ha aktualiserats.) Då Neumann och Turner hörde detta meddelande, hade Turner fått sin uppmärksamhet vis-à-vis Wallenberg ytterligare intensifierad, och då han kände till att Neumann varit läkare vid en tuberkulosavdelning i Taisjet, ställde han en fråga till Neumann av ungefärligen följande innehåll: "Du, som var läkare vid tbc-avdelningen i Taisjet, har väl där sammanträffat med Wallenberg, som är svensk?" Härpå hade Neumann invänt, att han hade vårdat hundratals tbc-sjuka i Taisjet-läsgret, men att han inte hade något minne av att han vårdat en svensk. Däremot hade flera andra nationaliteter, finnar och ester, kommit i beröring med honom under sådana omständigheter. För att ytterligare konkretisera fallet Wallenberg för Neumann hade Turner sagt, att Wallenberg torde vara i Neumanns och Turners egen ålder, d.v.s. i 45-årsåldern. Detta samtal - som för Turner innebar ett reellt problem, då han väl kände till fallet Wallenberg, under det att det för Neumann var en oväsentlig episod - har Turner över ett halvår senare, då han sammanträffade med Knut Hammarskjöld, suggererat sig till att tro, att det resulterade i att han i själva verket fått ett jakande svar på sin teori om att Neumann borde ha träffat Wallenberg i Taisjet.

Mitt bestämda intryck är att det är Turner som - låt vara i någon slags god tro - försökt att lämna ett spår i Wallenberg-ärendet till en svensk, till vilken han står i ett tacksamhetsförhållande, och att Neumann således icke sammanträffat med den föregivne svensken i Taisjet.

Neumanns och Turners uppgifter synas, ehuru av allt att döma icke kollationerade eller "timade", vara identiska. Turner kunde emellertid icke erinra sig data och geografiska egennamn så väl som Neumann, men sina uppgifter kunde han deducera fram genom att studera Atlas Mira över det aktuella området och på så sätt få fram exakta platsangivelser. Divergenserna mellan Neumanns och Turners tidsangivelser synes vara relativt oväsentliga med hänsyn till den långa tid som förflutit sedan de vistades i Sovjetunionen. Vad Neumann beträffar kunde denne ge exakta geografiska angivelser och bättre tidsangivelser än Turner.

Ehuru de båda mycket väl kunnat stå i maskopi med varandra, har jag intryck av att så icke är fallet, dels på grund av spon-

taniteten i deras respektive utsagor, dels på grund av att ingendera av dem synes kunna ha något att vinna på att lämna sina respektive uppgifter. Båda personerna syntes benägna att på allt sätt bistå oss i våra efterforskningar, och jag kunde icke märka någon inbördes animositet hos någondera av dem eller mot mig med anledning av att deras uppgifter divergerade. Sedan Turner fått klart för sig, hur händelseförloppet av allt att döma varit, syntes han emellertid vara ganska generad.

Stockholm den 6 november 1957.

/Gunnar Lorentzon/

Bornschein

P.M.

Den i brevet omnämnde tyske journalisten är identisk med tyske medborgaren, journalisten Heinz BORNSCHEIN, född 1930, och boende under adress Lepsiusstrasse 33, Berlin-West. Bornschein har vid flera tillfällen hörts angående sin kännedom om Raoul Wallenberg.

Stockholm den 25 juni 1959.

STATSPOLISEN

Till Kungl. Utrikesdepartementet,
Sekreterare Lorentzon,
S T O C K H O L M.
På uppdrag av kommissarie O. Danielsson
Översändes härmed avskrift av inkommet
meddelande ang. Raoul Wallenberg.
Stockholm den 25/6 1959.

Sp. nr 24. 11. 36. 900 block

e.u.

88 40110

Avskrift

Betriffts Raoul Wallenberg

Das erste Mal in meinem Leben hörte ich den Namen Wallenberg in Herbst 1953 und zwar in Verbindung mit einem Gespräch Was ich mit einem Mitgefangenen in Kombinat Schacht 4, Vorkuta, führte. Er gab an polnischer Abstammung und Journalist zu sein. Sein Name ist mir unbekannt. Er erzählte mir, dass er 1951 in Lubjanka in Moskau mit Wallenberg zusammenwar. Der Name tauchte dann und wann wieder auf, aber ich kann mich nicht mehr erinnern in welchem Zusammenhang.

Konwollan
Als ich nach Deutschland 1956 zurückkehrte, traf ich einen deutschen Journalisten - den Namen erinnere ich mich nicht, aber seine Adresse Berlin-Steiglitz, Lepsiusstrasse 32 oder 33, der Wallenberg getroffen hatte, wie er behauptete. Dieser Journalist war hier in Schweden eingeladen und hat hier seine Aussagen über Wallenberg gegeben.

Visby den 12. Juni 1959

Lothar Wollan

Visby

Vidimeras:

Inge Karlsson

E 19/55 | ~~L~~ - T - HK - Sonderwunsch
für einen Gefang.

Der Heimkehrer sagt aus über:

Schwede

Willborg
Name

Raul
Vornamen

Führer der schwedischen
Studentenbewegung

Präsident der Prager-
Dienststelle des ^{schwedischen} Roten
Kreuzes.

wurde 1953 lebend
in 5110/37 Taischet
gesehen

Bornschein Heinz

F 136 S M 9. 55

HK Nr.: 50
aus Transport-Liste

~~V~~
 E 19/55 | L - T - HK - Sonderwunsch
 für einen Gefang.

Der Heimkehrer sagt aus über: Schwede

Tamvelius Arthur
Name Vornamen

ca. 1900 geb. Architekt
 beheimatet in Stockholm,
 Observatorium Gatan-Nr. 10,
 seine Frau, die dort wohnt,
 heisst Ti Tamvelius,
 stand mit seiner Ehefrau
 bis 1943 in Postverbindung,
 hat 1942 gegen seinen
 Willen die sowj. Staatszuge-
 hörigkeit bekommen und be-
 findet sich seit 1942 ununter-
 brochen in sow. Lagern.
 Befand sich bis Febr. die-

HK Nr.: 50
 aus Transportliste

Bornschein Heinz

des Jahres nachweislich
in Jnta 5 No/31.

ist 1939 als Vertreter einer
schwedischen Baufirma
nach Estland beruflich
gekommen.